47ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2491 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1912 ԱՊՐԻԼ 10-23

JOURNAL ARMÉNIEN
MANZOUMÉ-I EFKIAR
54 Grand' Rue de Pera 54
Constantinople

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅԷՐԵԱՆ
ՈՐՈՒ ԿՈՒՂՂՈՒԻ ԱՄԷՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ, ՊԱՊԸ ԱԼԻ ՀԱՏՏԷՍԻ, ԹԻՒ 54

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՏ ՁԵՆ ՏՐՈՒԻՐ

Մանզումէի Էֆքեար

ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ՕՐԿԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ.

منظومهٔ افکار ارمنیجه یوی غزته
صاحبی امتیاز اوخانس فرید
دار خانهسی باب عالی جادهسنده نومره ٥٤

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆԽԻԿ	ՏՐԿՆ.	ՎԵՑԱՄՍ.	ԵՌԱՄՍԳ.
Պոլսոյ համար	80 Ղշ.	45	25 Ղշ.
Գաւառներու համար	80 „	45	25 „
Արտասահմանի „	25 Ֆր.	14	8 Ֆր.

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար՝ տողը՝ 5 դրշ., ՝Ռէկլէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ։

10 ՓԱՐԱ — ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐԹԱԼՈՅՍԻՆ — 10 ՓԱՐԱ

ՄԵԾ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԸ

ԳԱԶԷԶ ԱՐԹԻՆ ԱՄԻՐԱ

ԻՐՕՔ ՅԱՆՑԱՒՈՐ ԷՐ

ՏԻՒԶԵԱՆՑ ԳԼԽԱՏՄԱՆ ՄԷՋ

ԱՆՀԵՐՔԵԼԻ ՓԱՍ

Ի ՆՊԱՍՏ ԳԱԶԷԶԻ ԱՆՄԵՂՈՒԹԵԱՆ

131 տարի առաջ, 1771 ապրիլ 10ին, Եէնի Գաբուի ամէնէն հաւատաւոր տուներէն մէկուն մէջ լոյս աշխարհ կու գար տղայ մը որուն զարմանալի բախտ մը պիտի վիճակուէր։ Հաւատաւոր ընտանիք մը սերած այդ տղան, սոսկ իր հանճարին և իր արտակարգ հնարամտութեան շնորհիւ ո՛չ միայն առաջնակարգ զիրք մը պիտի գրաւէր իր ազգին մէջ, այլ նաև Օսմ. կայսրութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկը պիտի դառնար։

Իր զարմանալի բախտաւորութեան մասին գաղափար մը տալու համար կը բաւէ միայն ըսել թէ Սուլթան Մահմուտ Բ.ի փոքրանաւոր թագաւորութեան շրջանին, ուր նոյն իսկ տէրութեան ամէնէն ականաւոր թուրք պաշտօնակիցները չեն կրցած իրենց գլուխը փրկել, ինք, հայ մը, արհամարհուած «բայա» մը ըլլալով, ո՛չ միայն կրցած է գլուխը ղերծ պահել նոյն իսկ շատ պատասխանատու պաշտօններու մէջ, այլ յաջողած է ամէնէն մտերիմ խորհրդականներէն մէկը դառնալ Մահմուտ Բ.ի պէս կասկածոտ և անհաճոյր Սուլթանի մը։ Այնքա՛ն խոր եղած է այդ մտերմութիւնը, որ նշանաւոր Սուլթանը մինչև անգամ չէ վարանած հիւանդատեսի երթալ այդ Հայուն, և իր ներկայութեամբ պատուել անոր հաւատաւոր ընակարանը։

Այդ Հայը, պէտք կա՞յ ըսելու, Պէզճեան Արթին ամիրան է, Գաղէզը։

Եւ սակայն, այս մարդուն մեծ ու նուիրական փոյթը, իր մահուընէն վերջ սեւեցուցած են ծանրագոյն ոճրի մը ամբաստանութեամբ։ 1819 հոկտեմբեր 4ին, Տիւզեան մեծ ընտանիքին պատկանող երկու նշանաւոր դէմքեր՝ Գրիգոր և Սարգիս Զէյլէպիները՝ կը գլխատուին Պապը Հիւմայունի դրան առջեւ։ Նոյն օրը, Եէնի գիւղի իրենց բնակարանին պատուհանէն կը կախուէին նաև ուրիշ երկու նոյնքան նշանաւոր Տիւզեաններ, Միքայէլ և Մկրտիչ Զէյլէպիները։ Ադէաը ասով չէր լմննար։ Հալածանքը կը հարուածէր Տիւզեանց բովանդակ ընտանիքը, նոյն իսկ անոնց մերձաւորները։ և անոնք որ մահուընէ հեռաւոր տեղուանք, և իրենց բովանդակ ստացուածքը յարքունիս կը դրաւուէր։

Ահա այս հսկայ զուլումին պատասխանատուութիւնն է որ բեռցուած էր Գաղէզի յիշատակին վրայ։ Տիւզեանց գծքախտութեան միակ հեղինակը ինք կը նկատուէր, և մենք չատ տկար վաստակ միայն ունէինք ձեռքերնիս՝ մեր մեծ ազգակցին յիշատակը սեւցնող այդ խոշոր արատը սրբելու համար։

Այսօր, 1912 ապրիլ 10, Գաղէզի ծննդեան 131րդ տարեդարձն է։ Ուրախ ենք որ այս առթիւ մեզի կը վիճակի ԳԱԶԷԶԻ ԱՆՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՎՐՃՌԱԿԱՆ ՓԱՍՏԻ ՄԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄԸ, փաստ որ մինակը կը բաւէ ինքնին միանգամ ընդ միշտ մաքրելու Մեծ Հայուն յիշատակը։

* * *

Նոր բան չէ Պէզճեանի մասին հիւսուած այդ ամբաստանութիւնը։ Հայկաբնակներու որոշ մէկ մասը միշտ այն կարծիքը պաշտպանած է թէ Տիւզեաններու անկման մեծագոյն պատճառը եղած է Գաղէզ ամիրան։ Հ. Գաբրիէլ Մէնէվիշեան, Տիւզեաններու պատմագիրը, իր կարգին նուիրագործած է այդ կարծիքը։ Եթէ հաւատանք իրենց, Գաղէզ՝ աչքը Տիւզեաններու պաշտօնին անկած, Փիշմիշ Միքայէլ, ճարտարապետ Պալեան Գրիգոր ամիրաներուն և Իսկէլ անուն հրեայ դրամատէրի մը գործակցութեամբ կը յաջողի շահիլ Հալէթ էֆէնտին, և առաջ կը բերէ այն շնորհագրութիւնը որ աղետալի հետեւանք մը պիտի ունենար բովանդակ Տիւզեան ընտանիքին համար։

Իսկ մեր աղին մէջ տիրող կարծիքը ընդհանրապէս ա՛յն եղած է որ Գաղէզ ո՛չ միայն ոչ է դեր չէ ունեցած Տիւզեաններու անկման մէջ, այլ ընդհակառակը կարելին բրած է զանոնք փրկելու համար, և աղէտէն վերջն ալ, իր բարեխօսութեամբ է որ աքսորական Տիւզեանները ներման նուիրած էր պզտիկ յօդուած մը, զոր նոյնութեամբ կը թարգմանենք այստեղ, երբեւն հանելու համար այն պատմական անճշտութիւնները որոնք կը վխտան անոր մէջ։

Անաւասիկ այդ յօդուածը. —

«Տիւզեաններու թշնամիները ամբաստանած էին նաև Թընկրեհանները, սա տարբերութեամբ որ մինչդեռ առաջինները ներկայացուած էին իբր հանրային դրամը խորտղներ, վերջինները կը ներկայացուէին իբր Ֆրանսացւոց գործակալներ, դաւաճան ազգին ու կայսրութեան։

«Տիւզեաններու և Թընկրբեաններու մահուան վճիռը միևնոյն օրը տրուեցաւ։ երկու ընտանիքներուն անդամներն ալ միևնոյն օրը, միևնոյն ժամուն ձերբակալուեցան Բարեբախտաբար, Թընկրբներու բարեկամ մը, նշանաւոր Շեյխ իւլ-իսլամ Մէֆիզատէ ,անոնց համար բարեխօսեց Մահմուտ Բ.ի առջև, անձամբ ներշխաւոր ըլլալով։ Սուլթանը չնորհեց անոնց կեանքը, պայմանաւ որ անմիջապէս հեռանան մայրաքաղաքէն։ Այս իրատէին համաձայն, Տիւզեաններու դլխաւորները ճիշդ ժամ մը վերջ։ բովանդակ Թընկրը ընտանիքը «բաղարգաչդ»ով մը Սկիւտար փոխադրուեցաւ և այնտեղէն, հսկողութեամբ, դրկուեցաւ կեսարիա, Թընկրբեանները 1823ին միայն կրցան Պոլիս դառնալ։

«Գալով Գաղէզի, մեծ բաժին մը ունի 1819ի տեսարանի (Տիւզեաններու դլխատման) մէջ։ Ասոր վկայ են Բիւզանդ էֆ. Թընկրը, որուն վկայութիւնը անհամեմատ կերպով աւելի լուրջ է։ Այդ վկայութեանց համեմատ՝ Գաղէզ ոչ պահած էր Տիւզեաններուն, այն օրէն սկսեալ ուր ապտակ մը կերած էր Գրիգոր Զէյլէպիէն։ Այդ օրը՝ Պէզճեան բաած էր փողոցները վերատեսչին։ — «Գրիգոր Զէյլէպի, նայէ այս ապտակը քեզի քաղեի պիտի նայի»։

* * *

Այս տողերուն մէջ ոչինչ կայ ճշմարիտ, և զարմանալի է որ զանոնք գրող Թընկրբեանը տպէտ է նոյն իսկ իր ընտանիքին նկատմամբ։

Նախ բացարձակապէս սխալ է թէ Թընկրբեան ընտանիքը 1819ին ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ձերբակալուեցաւ և աքսորուեցաւ Տիւզեանց հետ։ Յակոբ և Յովսէփ Թընկրը բընանանգիստ չեղան։ ընդհակառակը՝ Տիւզեանց սեղանաւորական գործին մէկ մասը ,և կարեւոր մասը իրենք ձեռքը անցուցին, ինչպէս պիտի ապացուցուի աւելի վարը։ Թընկրբեաններէն մէկ հոգի միայն ձերբակալուեցաւ Տիւզեանց հետ, Յարութիւն Թընկրը, որ Աքբայեաններու շարքին մէջ կը գտնուէր՝ իբր քեռայր Տիւզեաններուն։ Իր աքսորման պատճառն ալ այդ էր արդէն։ Մնաց որ՝ Տիւզեանները միանգամայն չպարտուեցան։ Անոնց գլխատումէն վերջ, նոր իրատէ մը աքսորի կը դատապարտէր Տիւզեանց տան վեց քահանաները, բոլորն ալ Աքբայեաններ։ Իրատէին գործադրութեան հոգը, իբր զուտ կրօնական խնդիր, Ազգ-Պատրիարքարանին թողուած ըլլալով, Պէզճեան միջոցը գտաւ տրուած վճիռը չրջելու։ փոխանակ Աքբայեաններու՝ աքսորել տուաւ Գոլէճեաններու ջոջերէն հինգը, որոնց կամովին միացաւ Դաւիթ վարդապետ՝ իրատէին սահմանուած վեց թիւը լրացնելու համար։ Այս խնդրին համար՝ Պէզճեան ու Պոլիս պատրիարք ստիպուեցան բանակցիլ Տավուտեան Անտոնի և Թընկրը Յովսէփի հետ, ինչ որ ուրիշ փաստ մըն է թէ Թընկրբները Պոլիս կը մնային, չէին աքսորուած։ Շարժումը ուրեմն միայն Տիւզեաններուն դէմ չէր, այլ նաև Աքբայեաններուն դէմ։ և այս ալ փաստ մըն է ինքնին թէ այդ տարամէտ մէջ Գոլէճեաններու մասը կար։ Որովհետև, եթէ իրօք Պէզճեան եղած ըլլար Տիւզեաններու անկման պատճառը, ինչ պէտք ունէր անոնց հետ հալածելու նաև Աքբայեանները, որոնք իրեն չափ կ'ատէին Գոլէճեանները ,ազգին ու եկեղեցւոյն ուխտեալ թշնամիները։

Թընկրբեաններու համախումբ ձերբակալութեան սխալը այսպէս հերքուելէ վերջ, ինքնին ջուրը կ'իյնայ Շեյխ-իւլ-իսլամ Մէֆիզատէի բարեխօսութեան և երաշխաւորութեան առասպելը։ Եթէ իրօք Հալէթ էֆէնտին էր Տիւզեանները զարնողը, ո՛չ մէկ այժ կրնար արդելք ըլլալ։ որովհետև երեքին ամէնէն ազդեցիկ մարդն էր, միակ մարդը որուն առջև Մահմուտ Բ.ի երկաթեայ կամքը կը ճկէր։ Հետեւաբար, եթէ Հալէթ Թընկրներու կորուստը վճռած ըլլար, անոնք չէին ազատեր, հակառակ բոլոր Մէֆիզատէներու բարեխօսութեան ու երաշխաւորութեան։

Իսկապէս զարմանալի ու նոյն ատեն դժբախտ ճակատագրի տէր մարդ մը եղած է այդ Հալէթ էֆէնտին։ Դրեթէ ոչինչ մէն էր պետական կազմին մէջ, սոսկ անպաշտօն նախարար մը, խորհրդական մը, բայց ճշմարիտ Սուլթան։ Սուլթանը ինք էր որ կ'ընէր։ Թուրքերը կ'ատէին զինքը, որովհետև բարեկարգիչ մըն էր։ Ցոյները՝ որոնք պատմական նշանաւոր վէճ մը ունին իր մասին, նոյնքան և աւելի կ'ատէին, որովհետև յունական ապստամբութեան առաջին տարիներն էին և Հալէթի ձեռքը չատ ծանր կ'ինկնէր իրենց վրայ։ Զարմանալի է որ Հայերն ալ զինքը ատած են, թերևս Տիւզեաններու խնդրին պատճառաւ։ Պէրպէրեան, Ստեփան Փափազեան, Մէնէվիշեան՝ սոսկալի ածականներով կը յիշատակեն իր անունը։ Եւ սակայն Թուրքիա այդ մարդուն կը պարտի եէնիչէրիներու բարձումը։ Ինք չենած էր ծրագիրը, ինք էր որ քայլ առ քայլ կը տկարացնէր եէնիչէրիներու օճագները, անոնց ամէնէն ահարկու պետերը այլ և այլ պատճառներով կը սպաննէր կամ կը կաշառէր, մինչև որ բոլորովին ուժաթափ ընէր զարհուրելի զօրախումբը, որ այլևս աւազակախումբ մը դարձած էր։

Շատ դժուարին տարիներու մէջ զինքը Ֆրանսա ղրկած էին իբր դեսպան։ այն ատենները էր ուր Թուրքիա իրաւամբ կը վախնար Նաբոլէոնեան արշաւանքէ մը, իբր շարունակութիւն Եգիպտոսի արշաւանքին։ Հալէթ էֆէնտի սքանչացմամբ տեսած էր Ֆրանսայի զինուորական գրեթէ անօրինակ վերազարթնումը։ Գաղտնիքը պարզ էր։ կանոնաւորութիւն ու կարգապահութիւն։ երկու յատկութիւններ՝ որոնցմէ զուրկ կը մնար Թրքական բանակը, եէնիչէրիներուն պատճառաւ։ Բարիզէ վերադարձին դիւրաւ կրցած էր համոզել Սուլթան Մահմուտը, և զայն հաշտցնել եէնիչէրիներու բարձման գաղափարին հետ։ Պիտի դիտատուի սակայն՝ այդ ծրագրին իրագործումը չտեսած։

Ամբողջ այդ չրջանին բարենորոգումները իր գործն են մեծ մասամբ։ Իր գիրքը Թուրքիոյ մէջ՝ քիչ մը չափազանց կը նմանի անոր որուն Լորիս Մէլիքօֆ երբեմն հասաւ Ռուսիոյ մէջ։ Տեսակ մը Տիկտաթոր էր, որուն կամքին առջև բոլոր պաշտօնատարները խաղալիքներ էին, աւելի ճիշդը հլու հրամանակատարներ։ Զինքը «Բիւյիւք Սուլթան» կը կոչէին, և այս պզտիկ Սուլթանը աւելի աղդեցիկ էր քան մեծ Սուլթանը, բուն Սուլթանը։ Մէկ հոգի միայն, պարզ տէրվիշ մը, իր սրբութեան համար ամենայն ապահինած, կրցաւ անոր դէմ ելլել և ժողովուրդին, մասնաւորաբար եէնիչէրիներու ժուռանդութիւնը զրկել իր քարոզներով։ Հալէթ աքսորի հրաման մը ձեռք բերաւ տէրվիշին դէմ, բայց այս վերջինը չկրցաւ իր աքսորավայրը հասնիլ։ Զինքը նաև դրած էին Նիկոմիդիա ցամաք հանելու և այնտեղէն աքսոր ղրկելու համար. չոգենաւը պարապ հասաւ Նիկոմիդիա։ Հալէթ աւելի ապահով նկատած էր տէրվիշը ծովուն խորութեանց վստահիլը։

Այդ աննման պատահարը սակայն իր անկման պատճառ դարձաւ։ եէնիչէրիները տէրվիշին սպանութիւնը լսելով յուզուեցան և աղերսագիրներով իրողութիւնը ծանուցին Սուլթանին որ միայն աքսորման հրաման տուած էր։ Հալէթ ամբողջ վեց ամիս կրցաւ պահել այդ աղերսագիրները։ վերջ ի վերջոյ եէնիչէրիները հնարը գտան իրենց տրտունջը Սուլթանին ականջը հասցնելու։ կը գանգատէին մասնաւորաբար թէ չի կրնար Սուլթանութիւնը ընել, քանի որ երկրին դեկը թողած էր Հալէթին ձեռքը։ Սուլթանը այդ գանգատը լսած էր նաև ժողովուրդէն, իր գիշերային ծպտեալ պտոյտներուն միջոցին։ Մահմուտ Բ. ոչ մէկ բանի առջև կը կասէր՝ երբ խնդիրը իր արժանապատուութեան ըլլալը դառնար։ Գիշ ետքը Հալէթ Գոնիա կ'աքսորուէր ան վստահութեամբ թէ իր կեանքին չպիտի դպչին, բայց Պօլսի Պաշի մէջ նոր իրատէ մը կը հասնէր իր ետեւէն, որ իր գլխատումը կը վճռէր։ Հալէթ իր ասպարէզը սկսած էր Հայ վաճառականներու ,Սեղբոսեաններու քով, ուր արտակարգ ուշիմութիւն ցոյց տուած ըլլալով ուշադրութիւնը դրաւած էր Սեղբոսեաններուն բարեկամ Թուրք պաշտօնատարի մը, և անոր միջոցաւ պաշտօնի մտած։

Այս տեսակ մարդու մը ամենադժուարութեան օրերուն Թընկրբեանները ինչպէս դրնային ազատիլ, եթէ իրօք պիրենք տապալել ուզէր։

«Լա Բաթրի»ի թղթակցին մէկ ուրիշ պատգամ մը ալ այն է որ կը հաւատայ թէ Թընկրբները աքսորէն վերադարձան 1823ին։

1819ին կամ 1820ին աքսորուած չըլլալով, անուշտ չէին կրնար 1823ին Պոլիս վերադառնալ։ Տեսանք արդէն թէ միայն Յարութիւն Թընկրբեանը աքսորուած էր Տիւզեանց հետ։ Տեղեկութիւն չունինք թէ Լիւնչ եղած է այդ Յարութիւնը, բայց ասդին պատմութիւնը կայ որ կ'ապացուցանէ թէ Յովսէփ և Յակոբ Թընկրը միւս Պոլիս մնացին, մինչեւ 1827։ Պէրպէրեան և Ստեփան Փափազեան համաձայն են այս մասին։ Նոյն տարուան հոկտ. 3ին Յակոբ Թընկրը աքսորուեցաւ Սեբաստիա, և Յովսէփ Թընկրը կեսարիա. իրենց հետ աքսորուեցաւ նաև իրենց ընտանիքը։ Միչ մը վերջը պիտի տեսնենք որ ժամանակից Եւրոպացի մըն ալ պիտի հաստատէ այս պարագան։

Գալով Գրիգոր Զէյլէպիի ապտակի խնդրին, առաջին անգամն է որ այդ տեսակ պատմութիւն մը կ'իմանանք։ «Լա Բաթրի»ի յօդուածին մէջ ոչինչ կար ճշմարիտ. զարմանալի պիտի ըլլար եթէ գոնէ այդ կէտը ճիշդ ըլլար։

Հերքիչ ետքը այս կարեւոր սխալները, անցնինք բուն խնդրին։

ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը վաղը)

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՌՄԲԱԿՈՏՈՒՄԸ. — ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ. — ՏԵՒԱԿԱՆ ԹԷ ՄԻԶԶԷԴՏՀԱՅ ՊԱՇԱՐՈՒՄ. — ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐՈՒ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ. — ՃԱԿԱՏԱԳՐԱՅԻՆ ԿՆՃԻՌ ՄԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԱՄԱՐ.

Բոլոր այն կասկածները, և կամ աւելի շիտակը այն վախերը զոր արտայայտեցինք մեր նախորդ յօդուածին մէջ, դժբախտաբար իրականացան։ Օսմ. բարձր դիւանագիտի մը ներկայ կացութեան, տէրութեանց կողմէ Բ. Դրան մօտ տեսի ունեցած դիմումին մասին մեզ տուած բացատրութիւններէն երկու օր վերջ, ինչ որ հաւանական կը թուէր՝ իրականութեան վերածուեցաւ վերջապէս։ Խալիֆա որ պատերազմին սկիզբէն ի վեր միշտ կը յուսար թէ Երիտասարդ Թուրքերը տեղի պիտի տան իտալական նաւատորմիղին վերագրուած և ծանուցուած յարձակումներուն ապառնանքին տակ, յուսահատեցաւ վերջապէս. Ծովակալ Վիլլի ընդհանուր հրամանատարութեան տակ գտնուող հզօր երկու նաւաբաժին Թարանթէի ջուրերէն Արշիպեղագոսի ջուրերը հասան. մին Հռոդոսի, Քիոսի և Մէքբրիի շրջանակին մէջ միչտ պահեստի ուժ մը կազմելու պաշտօնով Արշիպեղագոսի հարաւային արեւելեան մասին հաղորդակցութեան ճամբաները բռնեց, կամ խլեց, իսկ միւսը Լէմնոսի, Թէնէդոսի և Պէշիքայի ջուրերէն և զանազան ուղղութիւններով դէպի Տարտանէլի բերանը յառաջանալով՝ պատերազմական դիրք բռնեց, յարձակելու կարմ և պատրաստ, Օսմ Թորտիլիանաւի մը թշնամի նաւերուն դիրքը ճշդելու համար նեղուցէն դուրս ելլելը մըտադրուած ռմբակոծումին համար պաշտօնական պատրաստակ մը կազմեց։ Իտալական չորս զրահաւորներ իրենց 240 և նոյն իսկ 300 հազարամ թնդանօթներով անագին ռումբեր արձակեցին Գում Գալէի, Սէտտ-իլ-Պահրի և Օրխանիէի ամրոցներուն վրայ, որոնք իսկոյն և բնականաբար պատասխանեցին ահիրէն։ Ռումբերուն ընդհարումը սակայն երկար չտեւեց. թէ՛ Օսմ. գործակալութիւնը և թէ՛ Սթէֆանիի գործակալութիւնը համաձայն են այս մասին. իտալական զրահաւորի մը Օրխանիէի բերդին ռումբերէն խրած ըլլալու լուրն ալ չի հաստատուեցաւ։ Իտալական հրամանատարին տեսակէտով անցած դարձածը Արշիպեղագոսի մէջ կատարուած պարզ պտոյտի մը չատ բնական մէկ միջադէպը կը կազմէր, որովհետև իտալական նաւատորմիղը Ծարտանէլի բռնի անցնելու պաշտօն չունէր։։ Օսմ պաշտօնական չրջանակները սակայն կը հաւատան թէ այդ նաւատորմիղը ինքզինքը անկարող զգալով հեռանալ ստիպուեցաւ ամրոցներէն, և չի յանդգնեցաւ անգամ մը ալ կրկնելու իր արտակարգ և անսովոր յարձակումը։

Կացութեան փափկութիւնը առայժմ նեղուցին անցանելի կամ անանցանելի ըլլալը չէ՛ անուշտ։ յիշեալ ամրոցները Տարտանէլի արտաքին ուժերը միայն կազմելով, բուն խնդիրը, այս տեսակէտով, դիտնալն է թէ արդեօք իտալական նաւատորմիղը պիտի կարենա՞յ չափուիլ նեղուցին ներքին ամրոցներուն հետ։ Պատերազմական նախապարութեան պաշտօնական մէկ յայտարարութիւնը կը հաւասարէ թէ 10 քիլոմէդրի հեռաւորութենէ ռումբ արձակեցին, և չի համարձակեցան մօտենալու ամրոցներուն կրակին շրջանակին։ Հետեւաբար եթէ անակնկալն իսկ նկատի առնելով, ենթադրենք թէ թշնամի ծովային թնդանօթները աւելի մեծ հասողութիւն ունին, չենք կրնար երեւակայել թէ կըրնան լռեցնել Քիլիս-իլ-Պահրի, Մայտանի, Մանաւանդ նշանաւոր Նակարայի և Պուչայիրի ամրոցները, որովհետև հասողութեան խնդիրը այս ամրոցներուն համար երկրորդական կարեւորութիւն կ'ունենայ, և ամէն բանէ առաջ հողագրական դժուարութիւններ և սնխուսափելի անպատեհութիւններ ամլութեան կը դատապարտեն ոևէ յարձակում, և սաւառնակներով չէ որ կարելի պիտի ըլլայ վնասել նեղուցները. հետեւաբար, ինչպէս վերեւ յայտնեցինք, ներկայ վիճակին ծանրութիւնը իտալական կառավարութեան պատերազմի դաշտը կարենալ ընդարձակելուն, և մանաւանդ Արշիպեղագոսի ջուրերուն մէջ, մինչ Տարտանէլի բերանը փոխադրել կրցած ըլլալուն մէջ փընտռել պէտք է։

Նեղուցը փակուելով, առաջին անգամ է որ կարծես կը զգանք թէ պատերազմ կայ, պատերազմական վիճակ կը տիրէ Թուրքիոյ և Իտալիոյ մէջ, որովհետև առևտրական շոգենաւերու, առագաստանաւերու երթեւեկը բոլորովին դադրած է մինչ ցնոր սնօրինութիւն, և այս վիճակը մեծապէս կ'ազդէ Պոլսոյ և Սեւ Ծովու նաւահանգիստներու հրապարակին։ Եթէ այս զգացումը երկար չի տեւէ՝ տնտեսական տագնապ մը ենթադրել կարելի չըլլար, բայց եթէ Օսմ. Կառավարութիւնը բարեհաճութիւնը ունենայ օրինակի համար՝ շաբաթ մը վերջը վերստին բանալու նեղուցը, կրնայ ըլլալ որ թշնամի նաւատորմիղը կրկին մօտենայ Տարտանէլի։ և այս պարագային նեղուցը կրկին փակել պէտք տեսնուի։ Ուրեմն, նեղուցին եթէ ո՛չ կանոնաւոր պաշարմանը այլ գէթ մինչընդհատ պաշարմանը հանդէպ (blocus intermittent) կըրնանք գտնուիլ, մինչև որ իրաց վիճակը բոլորովին պարզուի։ Բայց այսպէսի պաշարումի մը հետեւանքն ալ արդէն առժամանակեայ հանգամանք ունենալուն, տնտեսական անդարմանելի ազդեցութիւններ չի՛ կրնար ունենալ։ Կացութեան հանգոյցը հինգ մեծ տերութեանց

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Տիզեանց զլխատման գործին մէջ Դաղէի անպարտութիւնը ապացուցանող յօդուածը որ կ'աւարտի վաղուան թուով, ընդհանուր գիծերու մէջ կը պատկերացնէ այն դժուարին ու փորձանաւոր շրջանը որուն մէջ տեղի կ'ունենան մեր նոր թերթ-ին զլխաւոր անցքերը։ Մեր նոր թերթը կը սկսինք յառաջիկայ հինգշաբթի։ Միտք պահեցէք մանաւանդ երկու անուններ, Զաքրը Յակոբ և Զաքանոզ Մերիկ, երկու ժողովրդական հերոսներ, որոնք զլխաւոր դերակատարներէն պիտի ըլլան։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

"ԹԻԹԱՆԻՔ„Ի ԱՐԿԱԾԸ

ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐԷՆ ՄԻՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Թիթանիք»ի ուղեւորներէն Պ. Լօրէնս Պիւլէյ հետեւեալը պատմած է ամերիկեան թերթի մը.—

—«Ուղեւորութիւնը շատ հանդարտ կերպով սեղի կ'ունենար. օդը աղուոր և ցուրտ էր, մանաւանդ վերջին օրը։ Տասը վայրկեանէ ի վեր պառկած էի՝ երբոր ժամը 10·15ին՝ փոքր ընդհարում մը զգացի, յետոյ երկրորդ ընդհարում մը, որ, սակայն, բաւական լուրջ չէր անհանգիստ ընելու չափ։ Սակայն մեքենաները կանգ առին։ Կամրջակին վրայ զացի և հոն զտայ ուրիշ քանի մը ուղեւորներ որոնք ինծի պէս եկած էին զիտնալու համար թէ ինչու համար չոգենաւը կանգ առած էր։ Բայց ոչ ոք անհանգիստ կ'երեւէր։ Զօսանքի սենեակին պատուհաններէն տեսանք որ ուղեւորները ներսը թղթի կը խաղային, ներս մտանք իրենց հարցնելու թէ գիտէին թէ ինչ անցած դարձած էր։ Կ'երեւի թէ քիչ մը աւելի զօրաւոր ընդհարում մը զգացած էին անոնք և չոգենաւին մեծ ձայն խոշոր սառնակոյտի մը անցնիլը տեսած էին։ Թղթի խաղցողները չարունակեցին սակայն իրենց խաղը, առանց խորհելու ազէտին վրայ։ Մենակս քաշուեցայ և ալ չի տեսայ թղթի խաղցողներէն ոչ մէկը, ոչ ալ ընդհարումը զգացողներէն մին։ Քիչ մը յետոյ, կամրջակին վրայ ուրիշ ուղեւորներու վեր ելնելը իմանալով, նորէն հոն զացի և տեսայ որ չոգենաւը կը հակէր դէպի առաջ։ Նորէն վար իջայ և աւելի հաստ հաղուստներ հագայ. երբոր կը հագուէի՝ իմացայ որ հետեւեալ հրամանը կ'արձակուէր բարձրաձայն.— «Բոլոր ուղեւորները, կամրջակներուն վրայ, ազատարար զօտիներուն հետ»։ Ցամրաքար վեր ելանք ազատարար զօտիներով պրկուած։ Նաւը բացարձակապէս անշարժ մնաց։ Սրկածէն ոչ մէկ հետք գտնուեցաւ, կարծեցինք թէ չոգենաւը պիտի չարունակէր իր ճամբան քանի մը վայրկեանէն, պատահած վնասը նորոգուելէ յետոյ։ Վայրկեանէ մը յետոյ տեսանք որ նաւակները վեր կը վերցնեն ազատարար նաւերուն ծածկոյթները կողերուն վրայ նստելու և պարանները բերելով զանոնք ջուրը իջեցնելու համար։ Այն տեղն սկսանք հասկնալ թէ՝ գործը աւելի լուրջ էր քան ինչ որ կարծած էինք։ Յետոյ լսեցինք որ հրաման տրուեցաւ բոլոր այրերուն նաւակիներէն դուրս ելլել, և բոլոր կիներուն՝ երկրորդ կամրջակին վրայ ելլել։ Այրերը ետ քաշուեցան։ Նաւակները իջուցուեցան։ Երբ Բ. կամրջակը հասան, կիները հանդարտօրէն նեռս մտան, բացի մէկ քանիներէ որոնք մերժեցին թողուլ իրենց ամուսինները։ Անոնցմէ ոմանք իրենց ամուսիններուն ձեռքէն առնուեցան և նաւակներուն մէջ նետուեցան։ Բայց շատ կիներ ալ արտօնուեցան մնալու, որովհետեւ ոչ ոք կար որ պնդէր անոնց մեկնումին վրայ։ Տեսանք որ նաւակները ջուրը հասան և խաւարին մէջ անհետացան։ Գործողութիւնները չարունակուեցան, առանց անկարգութեան։ Բնաւ ընդհանուր պակուցում չպատահեցաւ, ոչ ալ կիներ խենդեցան։ Վերահաս վտանգին առջեւ յամրաբար գործեցին ուղեւորները։ Ամենքն ալ իրենց հանդարտութիւնը պահած էին։ Բոլոր նաւակները կիներով և տղաներով լեցուեցան, և դիւրուան մթութեան մէջ անհետացան։ Յետոյ այրերուն հրաման տրուեցաւ ձախակողմի նաւակներուն մէջ մտնել։ Այլ կողմը կը գտնուէի և քիչ յետոյ լսեցի սա կոչը.— «Դեռ կին կա՞յ»։ Վար նայելով նշմարեցի որ թիւ 13 նաւակը կախուած էր Բ. կամրջակին մակարդակին վրայ և կիսով չափ կիներով լեցուած։ Նաւաղներէն մին գիս տեսնելով հարցուց. «Պարոն, ձեր կողմը կին կա՞յ։ «Ո՛չ», պատասխանեցի։ Նաւաղը ըսաւ այն ատեն. «կինա՞ց ցատկիլ»։ Նաւակը մոտ էր որ սկսաւ յամրաբար իջնել դէպի ծով։

Ջուրը եղնելէ առաջ վայրկեան մը անձկութեան մատնուեցանք, ոչ սպայ ոչ ենթասպայ ունէինք մեր նաւակին մէջ, ոչ ալ նաւաղ մը որ հրամանատարութիւնը ձեռք առնէր։ Հնոցպան մը գոչեց. «Թող մէկը փնտռէ նաւակը իր կապերէն քակող գործիքը»։ Բայց ոչ ոք կրցաւ գտնալ զայն, փնտռելէնք նաւակներուն եզերքն վրայ և նաւակին խորը և բան չի գտանք։ Դժուար էր ցարժիլ, որովհետեւ 60 կամ 70 մարդ կար նաւուն վրայ։ Կը ծփայինք ջուրին վրայ, լողալով դէպի «Թիթանիք»ի կողմը, յետոյ դէպի ծովուն բացերը։ Շոգենաւին զուգահեռաբար հեռուները տարուեցանք։ Ցանկարծ տեսանք թիւ 14 նաւակը որ ուղղակի մեր վրայ իջնելու վրայ էր, սպառնալով մեզ ընկլուզել։ Մեր նաւաղները գոչեցին. «Կեցուցէք թիւ 14ը»։ Թիւ 14ի նաւաղները նորէն պոռացին, բայց կամուրջին հեռաւորութիւնը 70 ոտք էր և պարաններու կռինչը արգիլեց ձայներուն լսուիլը։ Նաւակը միշտ կ'իջնէր։ 15 ոտք, 10 ոտք, յետոյ 5 ոտք եղաւ։ Հնոցպանը և ես կը հանէինք նաւակին։ Բայց մեր վրայ իջնալէ առաջ, ուրիշ հնոցպան մը դանակով նետուեցաւ պարաններուն վրայ և յաջողեցաւ կտրել զանոնք։ Ազատ էինք։ Թիւ 14 նաւակը ջուրը ինկաւ ճիշդ այն տեղը որ կը զտնուէինք վայրկեան մը առաջ։ Նաւ, վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Հետեւելիք ճամբան մասին անստուգութեան մէջ էինք։ Որոշեցինք նաւապետ անուանել հնոցպանը որ դեկը բռնած էր և թէ հրամաններուն հնազանդիլ։ Սկսաւ անմիջապէս մեզ նաւակները փնտռել և անոնց մատնել կարելի եղածին չափ, որպէս զի երբոր գան մեզ փնտռեն տառաւատուն, մեզ ամէնքս գտնելու հաւանականութիւնը մեծ ըլլար։ Գիշերը աղուոր էր, երկինքը աստղազարդ էր, բայց առանց լուսնի։ Ծովը հանդարտ էր։ Որոշ հեռաւորութենէ մը «Թիթանիք»ը ահագին կ'երեւար, սալօնները լուսով կը փողփողային։

Անկարելի էր հաւատալ թէ կրնար աղէտք մը պատահիլ այսպիսի հսկայի մը, ժամը երկուքին, տեսանք որ «Թիթանիք»ը արագօրէն ծովուն մէջ կը մաբրճուէր։ Նաւուն առաջամասը և կամուրջը բոլորովին ջուրին տակ մնացին, չոգենաւը եկաւ իր ամբողջ բարձրութեան վրայ, ուղղահայեաց կերպով, լոյսերը, որոնք մինչև վերջը փայլած էին, մարեցան։ Մեքենաները գլորուեցան, նաւուն մէջտեղէն, շառաչիւնով մը, զոր կարելի էր լսել քանի մը ժամն հեռուէն։ Մեր զարմացումին վերջը չէր այս. «Թիթանիք»ը իր դիրքին մէջ մնաց և թերեւս հինգ վայրկեանի չափ տեսանք որ առնուազն նաւէն 150 ոտք ծովուն մակարդակէն վեր եկած էր, ուղղակի դէպի երկինքը։ Վերջապէս չեզակի խրումով մը, ջուրին տակ անհետացաւ։ Յետոյ լսեցինք աղաղակները այն այրերուն որոնք ազատուելու յոյսով կը մաքառէին ստոյգ ջուրին տակը։»

ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԻՈՅ ԴԻՐՔԸ

«Ժէօն-Թիւրք»էն.—«Եթէ հիմա երկդիմի բան մը կայ և որ դէւանագիտական ամենավատ կեղծիքի դաւեր կենթադրէ՝ Ռուսիոյ դիրքն է Տարտանէլի դէմ իտալական յարձակման հանդէպ։ Մինչ ռուսական նոր դեսպան Մ. Տը Կիրս, շաբաթ օր, իր յանձնարարագիրը կը ներկայացնէր Ն. Վ. Սուլթանին և, անտարակոյս, զանիկա կ'ապահովէր Թուրքիոյ նկատմամբ իր կառավարութեան տածած բարեկամական զգացմանց մասին, Եւրոպական և ռուսական թերթերէն կը տեղեկանանք թէ ինչ տարօրինակ ըմբռնում ունի Ռուսիա չեզոքութեան մասին։ Արդարև, Բէթերսպուրկէն քաջուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Ռուսիա չի պիտի բողոքէ եգիպտական ծովու և Տարտանէլի դէմ իտալական նաւային գործողութեան դէմ, այլ Նեղուցներու փակման դէմ որ առեւտրական յարաբերութիւնները կը կաղկանդէ։ Եթէ այս հեռագիրը հաստատուի՝ խրատ ունինք հարցնելու թէ կարելի՞ է երեւակայել աւելի սոփեստական աւելի ծիրուիթական և՝ շատ ճիշտ բառը աւելի չնպաստաւորէն կեղծաւոր պատճառաբանութիւն մը։ Ո՞վ փակեց Տարտանէլը։ Թուրքիա՞ թէ Իտալիա։ Ո՞վ պարտաւորեց Թուրքիան այդ պաշտպանութեան միջոցին դիմելու։ Պատճառը արդիւնքին հետ չը չեղծենք։ — Կ'ուզէք իմանալ տունէս բռնի ներս մտնել, դուռը կը կղպեմ։ Ո՞վ է պատճառը այս տարրական փակումին՝ զոր կ'արգարացնէ դրդիռներուն ընթացքը։ — Բայց ձեր տունը պարտի իբր անցք ծառայել ուրիշներուն, իրենց գործերուն համար։

— Եւ դուք կ'ուզէք որ զայն բանամ, անոնց հաճոյք պատճառելու համար և որպէս զի օգուտ քաղէք իմ հանդիսատարութենէս հոն մտնելու համար։ Ա՛հ, բայց ո՛չ, որո՞ւ տեղ դրած էք զիս։ Ապուշի՞ կամ վատի՞ մը տեղ։ Ոչ ապուշ եմ, ոչ վատ։ Ես, Թուրքս, զոր կը փորձէք վանցնել կամ խաբել, ոչ ձեր սպառնալիքներէն ոչ ալ ձեր փաղաքուշ խօսքերէն պիտի ազդուիմ։

Թուրք կառավարութիւնը, ամբողջ օսմանեան ազգը, չի կրնար ուրիշ կերպով պատճառաբանել։ Աւելի դէշ Եւրոպայի համար ընդհանրապէս և Ռուսիոյ համար մասնաւորապէս, եթէ Թոյլատ Իտալիոյ փակել միջազգային առեւտրի ճանապարհ մը։ Թո՛ղ մեզ պատասխանատու չի բռնեն։ Եւրոպայի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ շատ կը խօսուի Իտալիոյ և Ռուսիոյ միջեւ գաղտնի համաձայնութեան մը մասին, իտալական նաւատորմիղին կողմէն յարձակումով մը, Նեղուցներու խլնդիրը վերաբանալու համար։ Այս համաձայնութիւնը գրաւոր չէ։ Բայց ատոր համար նուազ իրական չէ։

Տարտանէլի ռմբակոծումը, որ թերեւս պիտի վերսկսի, հակառակ իր առաջին անյաջողութեան, պարտի, իտալեւուսական յայտագրին համեմատ, մեկնումի կէտ ընել պատերազմին նոր փուլի մը մէջ մեզի մասնը և պարտաւորել Թուրքիան որ տեղի տայ Նեղուցներու փակումով իր շահերուն մէջ վտանգուած Եւրոպայի կողմէ ճնշումի մը։ Բայց, կը կրկնենք, ո՞վ է այս փակման պատասխանատուն։ Իտալիա՞ թէ Թուրքիա։ Թող չի յեղաշրջեն դերերը, եթէ ոչ իրաւունք պիտի ունենանք կարծելու թէ մեզի դէմ Եւրոպական ընդհանուր համագործակցութեան մը հանդէպ կը գտնուինք։ Բայց ո՛չ, այսպէս չի պիտի ըլլայ։ Ամէն կողմէ, Եւրոպայի մէջ որ կը խորհի, որ կը դատէ, որ կը հասկընայ ու քաղաքակիրթ այնարհի ազատգան պարկէշտ ու անկեղծ քաղաքականութեան մը մէջ է, սկսած են բողոքել ռուսական և իտալական կառավարութիւններուն բողոքներուն դէմ։ Նոյն իսկ ազատական ռուս թերթերը բողոքի ձայն կը բարձրացնեն։ «Բէչ» կը գրէ. «Բ. Դրան մօտ միջնորդութեան դիմումին զուգադիպութիւնը Տարտանէլի ռմբակոծումին հետ՝ Եւրոպայի կարծեցնել կուտայ թէ՝ Ռուսիա գաղանաբար կը պաշտպանէ Իտալիան։ Պ. Սազոնօֆ պարտաւոր է անկեղծ ու միջին յայտարարութիւն մը ընել այս մասին։ Ռուսիա իրաւունք ունի իր դիւանագիտութենէն խնդրելու որ իր անունը չի խառնուի վտանգաւոր և փուճ արկածախնդրութեան մը։

Եւ ոչ միայն իր յայտարարութիւններով, պիտի աւելցնենք, այլ նաև ու մանաւանդ իր պաշտօնական արարքներով պարտի ցոյց տալ թէ՝ ինք պատասխանատու չէ, եթէ, սակայն, անկեղծօրէն կը փափագի, ինչպէս կը հաւատաք յաճախ, որ մեզի հետ բարւոք յարաբերութիւններ մշակէ և եթէ չուզեր եւրոպական պատերազմի մը տեղի տալ։

Թուրքիա, զոհ յարձակումի մը, որ պարզապէս աւազակութեան արարքի մը համարժէք է, իրաւունք ունի ինքզինքը պաշտպանելու իր տրամադրութեան տակ գտնուած բոլոր միջոցներով։ Իտալիոյ կը պատկանի իր յիմարութեան բոլոր հետեւանքներու պատասխանատուութիւնը։ Ռուսիոյ վրայ կինայ — եթէ հակառակը չապացուցանէ - կեղծիքի մը մեղադրանքը, որ բոլոր շահագրգռող տէրութեանց կողմէ բողոքներու տեղի պիտի տայ, որպէս զի այս դժբաղդ պատերազմին խնդիրը չի խեղաթիւրուի, անոր մէջ խառնելով այնպիսի հաշիւներ որոնք կրնան Եւրոպայի խաղաղութիւնը վտանգի տակ դնել։»

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒՄԸ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԽՈՒՃԱՊԸ

ԽՈՒԺՈՒՄ ԴԷՊԻ ԿԷԼԻՊՕԼՈՒ

24 ԺԱՄ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ

(«ՄԱՆԶՈՒՄԷ»Ի ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԳԷՆ)

ԿԷԼԻՊՕԼՈՒ, 5 Ապրիլ
(Յապաղած)

Այսօր, ցերեկէն առաջ ժամը 8ուկէսին ահարկու ռմբակոծութեան մը ադմուկը վրդովեց քաղաքիս բովանդակ բնակչութիւնը։ Քանի՞ որս ժամէ ի վեր կը սպասէինք արդէն, որովհետեւ լսած էինք թէ իտալական նաւաբաժնին հրամանատարը 24 ժամ պայմանաժամ տուած է ռմբակոծութեան սկսելէ առաջ, որպէս զի Տարտանէլի բնակիչները հեռանան քաղաքէն։

Ռմբակոծումը որ անընդհատ տեղի կ'ունենար, ծանր խուճապի մատնելով խաղաղ ժողովուրդը, տեւեց մինչեւ կէս օր։ Այստեղ ամէն մարդ, ինչ ազգի ալ պատկանի, խոր ցաւոտ մէջ է։ Ամէնքն ալ կը դատապարտեն Իտալիոյ ընթացքը, և կ'աւաղեն որ միջոց չունին կուրծք կուրծքի անոնց հետ պայքարելու և զանոնք ոտքի կոխան ընելու։ Եթէ այդ տեսակ կարելիութիւն մը ըլլար, բոլորն ալ մէկ սիրտ և մէկ հոգի դարձած, կամաւոր պիտի արձանագրուէին։

Տարտանէլի այս վայրագ ռմբակոծումը աւելի մեծ զայրոյթ առաջ բերաւ, երբ ուրիշ ունեցանք ակնատես ըլլալու ռմբակոծութեան ազատելի հետեւանքներէն մէկուն։ Արդարև, շատ չանցած, բազմաթիւ չոգեմակոյկներ հեռզհեռէ սկսան քաղաքը փոխադրել Տարտանէլի բնակիչները։ Ահաւոր տեսարան մը պարզուեցաւ մեր աչքին։ Դժբախտ ընտանիքներ, իրենց տունն ու տեղը ձգած, խելակորոյս ծովերը փութացած և հանդիպած առաջին չոգեմակոյկին մէջ նետուած էին։ Անոնցմէ շատեր, իրենց աճապարանքին մէջ, մոռցած էին հետերնին առնելու նոյն իսկ ամենէն աւելի անհրաժեշտ առարկաներ, կին ու տղայ դիզուած էին իրարու վրայ, չփոթած և աչքերնին արտասուալից, վախնալով որ իրենց տունն և տեղն, անդին, քար ու քանդ կ'ըլլար այդ միջոցին։

Այստեղ, թէ իշխանութիւնները և թէ ժողովուրդը ամէն ջանք չխնայեցին զիրենք ապահովացնելու համար թէ կատարուած ռմբակոծութիւնը քաղաքին դէմ չէ, այլ բերդերուն։ Եւ իրաւ ալ, Իտալական նաւաբաժինը իր թնդանօթները ուղղած էր Գումգալէ և Սէքտ-էլ-Պահր ամրոցներուն վրայ։ Տարտանէլէն փախչողներ կրսէին թէ այդ ամրոցները վնասուեցան, բայց ո և է ստոյգ տեղեկութիւն չենք ստացած այս մասին։

Հազիւ այս վշտահար ժողովուրդը մխիթարուած էր, և ահա, յայտնի չէ թէ ինչպէս, լուր եկաւ թէ Ռուսերն ալ սկսած են Դավազը ռմբակոծել։ Այս լուրը, աւելորդ է ըսել թէ բոլորովին յուզման մատնեց տեղւոյս ժողովուրդը։ Բայց բարեբախտաբար ստուգուեցաւ թէ անհիմն տարածայնութիւն մըն է ասիկա, և ժողովուրդը կրկին հանդարտեցաւ։

Ինչպէս կը գուշակէք անշուշտ, Իտալական այս յարձակումը մտահոգութիւն սեց մեզի։ Արդէն իսկ ուտեստեղէնի վերաբերեալ առարկաները սղեցին, և որքան ալ կառավարութեան կողմէ ճիգ կ'ըլլայ չարաշահութեանց առաջքը առնելու, բայց վերջապէս ժողովուրդը կը նեղուի սղութենէ։

ԵԴՈՒԱՐԴ

ԻՆՁՊԷՆ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

«Սապահ»ի Տարտանէլի թղթակիցը հետեւեալ կերպով կը պատմէ Տարտանէլի վրայ գործուած յարձակումը, երեկուան թուականով.— «Հինգշաբթի օր իտալական նաւատորմին կողմէ Սէքտ-իլ-Պահրի և Գումգալէի վրայ գործուած յարձակումին և ռմբակոծման մասին հետեւեալ ընդարձակ տեղեկութիւնները սացայ.— Նոյն օրը առաջին անգամ ժամ 4ին (Ը. Ե.) հեռուէն տեսնուեր են թշնամի մարտանաւեր ու քիչ մը ուշադրութիւն ընելէ ետքը տեսնուեր է որ անոնք երկու զրահաւոր էին «Ռօմա»ի և «Իմմանուէլ Ֆիլիպերթ»ի ձեւովնան։ Երեւցեր են Մուարբրգի կողմը, յետոյ հաստատուեցաւ որ այս երկու զրահաւորները կտրեր են Իմպրոսի հեռադրապարանը։ Անկից ալ սկսեր են երթալ դէպի Մէրքէզ Ատասը, յետոյ ետ դարձեր ու նորէն ուղղուեր են դէպի Մուարբզ։ Այս երկու զրահաւորները այսպէս վեր վար պտտեր են 4ուկէսն ժամ, ժամը 8ուկէսին առնները երեւցեր են Տէնէ Ագաճի կողմը և ուրիշ 6 մեծ ու բազմաթիւ փոքր մարտանաւերու միացեր են։ Այս 9 մեծ մարտանաւերէն մէկը ծովակալի մարտանաւն էր, իսկ միւսները, «Սավոյիֆ», «Վարէպէ», «Գրանտիքաբ», «Ֆէրրու

խում ունի թագաւորութեան մը խախտում բերդը։ Նաւատորմիղը աղմուկ շատ կը հանէ, իրաւ է։ Բայց իր անտու

ԸԹԱՅՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՐՔ ՄԸ

«Մանզումէ»ի Նախկին խմբագիր Յակոբ Տէր-Յակոբեան հրապարակ հանած է «Ուր խեցիներ ժողվեցի» անուն գիրք մը ուր ամփոփուած են հեղինակին քաղաքական գրական յօդուածները,— Պատկերներ, Մտածումներ և Տպաւորութիւններ, գաղտիարի և արուեստի կրնակ արժանիքներով՝ օծուն։

Տարակոյս չունինք թէ մեր ընթերցողները նոյն հաճոյքով պիտի կարդան այս գիրքը ինչ հաճոյքով որ կարդացած են եսիտասպ գրագէտ-հրապարակագրին բոլոր յօդուածները։

Կը ծախուի 5 դահեկանի և կը գտնուի ամէն դրավաճառի քովը։

ՏՈՔԹ Տ. ՃԷԶԱԻԻԼԵԱՆ

Բարիզէն վկայեալ մասնագէտ Ղղային եւ մտային հիւանդութեանց

Կը դարմանէ ամենավերջին գրութեամբ եւ եղեկտրաբուժութեամբ կաթուածները, (paralysies), մէջէնժիրը (ménegite) իր տեսակները զանազանելով, Ղղային ցաւերը, nevralgie faciales և nevralgies siatiques, ինչպէս ձեռքի դողդողը, սրտի բաբախումը, Ղղային քքրտինքը, Ղղային գիրութիւնը եւ Ղղային նիհարութիւնը, տղայոց գիւերային միգաղնացութիւնը, սերմահոսութիւնը, առնական անկարողութիւնը, կը դարմանէ լուսնոտութիւնը՝ Բրոմ. Շարքոյի դրութեամբ, ցնցաղարը (chorée) եւ զանազան Ղղային եւ մտային գիշռութիւնք։

Կը գտնուի ամէն օր, բացի կիրակէ, առաւօտեան մինչեւ երեկոյ Սիրքէճի կայարանի հիւքի դրան կից իր մասնաւոր դարմատունը։

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Մեր Տրապիզոնի բաժանորդներէն առնոնցմէ որ իրենց հին բաժանորդագիրներէն առկախ մնացած պարտքերին՝ մինչև ցարդ չեն վճարած, կը խնդրենք որ հաճին անյապաղ իրենց հաշիւը յանձնել տեղւոյն մէջ թերթիս պատուակալ գործակալ Գաբրիել Էֆ. Կ. Պալլարեանի։ Ինչպէս նաև անոնք որ կը փափաքին թերթիս բաժանորդագրուիլ, կրնան դիմել վերոյիշեալ հասցէին։

Վարչութիւն «Մանզումէ»ի

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակ ելաւ Թ. պրակն ալ, պատկերազարդ, շքեղ տպագրութեամբ Զատկական տօներուն առթիւ, չարմը միայն 4 պրակ պիտի հրատարակուի։ Փնտռեցէք նորը լրագրավաճառներուն քով։ Կեդրոնատեղին է Պաալ Ալի փողոց, թիւ 40, Նազարէթ էֆ. Այճեանի խանութը։

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ—ԴԵՐՁԱԿ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՆՑԻԿԵԱՆ

ՊՈԼԻՍ, ՃԷԼԱԼ ՊԷՑ ԽԱՆ, ԹԻՒ 26, ՕՌՕՉՅԻ-ՊԱՌԻ ԴԷՄԸ

Այժմ անոնք որ կ'ուզեն ճաշակաւոր հագուիլ, թո՛ղ փութան դիմել Եդուարդ Տանցիկեանի գործատեղին, ուր հասած են արդէն ընտիր կերպասներ և ուր կը պատրաստուին ճաշակաւոր և անթերի հագուստներ, ամենավերջին նորաձեւութեանց համաձայն։

Առաջին այցելութիւն մը պիտի բաւէ զարմանալի մը կպսնել այս նոր հաստատութեան ճաշակի գերազանցութեան վրայ։

Դիմեցէք Պոլիս, Ճէլալ պէյ խան, թիւ 26։

ՄԵՐ ՕԳԱՀԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱԻԵՏԻՍ

ՆՈՐ ԽՈՒՍ

Մօհամէտ Ալի պէյի կողմէն հնարուած և Արքունի Նախկին դեղագործ Էվրէնիսի միջոցաւ պատրաստուած համբաւաւոր ԱՆԻՍՕՆԻ ԽՈՒՍԸ Պահճէ Գարու, Գասապեան դեղարանը և Ենի Ճամի, Մօհամէտ Քեալիմ պէյի դեղի մթերանոցը, ինչպէս նաև բոլոր դեղարանները եւ մթերանոցները կը վաճառուին։ Պոլսոյ մէջ գնն է 5 ղրուշ։

ՏՈՔԹ, ԹԱՇՃԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ԱՐՏԱՔԻՆ, ԾՆՆԴԱՄԻԶԱԿԱՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԱԽՏԵՐՈՒ

Նախկին Օգնական ուսուցիչ Օսմ. Բժշկ. Հիւանդանոցի

Գիտական ամենավերջին մէթոտներով կարճ ժամանակի մէջ կը դարմանէ ամէն տեսակ մորթային, ծննդամիզական և կանանց ախտերը, ջերմամիզութիւն երիկամներու, միզամանի եւ այլ հիւանդութիւնները, եղեկտրաւուժութեամբ՝ սերմահոսութիւնը, անկարողութիւնը, երազատորձութիւնը։ — (606)ի ՍԱԼՎԱՐՍԱՆԻ ՆԵՐԱՐԿՈՒՄՆԵՐՈՎ ԵՒ ԱՅԼ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՎ ՖՐԱՆԿԱԼԱՏԻ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ։ Մէղի, արեան, խուխի, քիմիական և մանրէաբանական քննութիւն։ Դարմանատունն է Պայոգիա, փոսթհանէին դէմի Սինէմեան դեղարան ամէն օր, կէս օրէն վերջ և երեկոները Գում Գարու, Լ. Պետրոսեան դեղարանը։

ԱՂՔԱՏՆԵՐԸ ԶՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՆԿԼՕ-ՀՈՅ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

1136 ԷՋ 800 ՊԱՏԿԵՐ

Արժանացած համաշխարհային գնահատման, եզակի և անմրցելի իր տեսակին մէջ անգլիերէն հոմանիշներ. գիտական բառերու ճոխ մթերք. ժամանակ յաւելուածներ միակ վստահելի բառարան. գին լաթակազմ 70, կիսակաշի 75. դիմել հեղինակին՝ Զ. Տ. Ս. Փափազեան, Կ. Պոլիս, Պայազիդ Հաուս։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Բազմալեզուեան Զրուցատրութիւն Հայերէն-Ռուսերէն-Գերմաներէն-Իտալերէն-Ցունարէն-Ֆրանսերէն-Անգլիերէն և Տաճկերէն։ Էջ 400։

Զ. Տ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Անհրաժեշտ երկսեռ ուսանողաց, ուսուցչաց և առ հասարակ ամէն անձանց։—

Օրական 10 վայրկեան չոգենաւի, չոգեկառքի, հանրակառքի կամ տան մէջ բազմալեզուանը կարդալով անդգալաբար խիստ քիչ միջոցի մէջ պիտի տիրանայ եւրոպական վերոյիշեալ լեզուաց։—

Նորագոյն եւրոպական մէթոտներով պատրաստուած սոյն կարեւոր գիրքը պէտք է ամէն օր ամէնուն ղրպանը գտնուի։ Ապագան լեզուագէտինն է։

Գին 20 դահեկան, փոսթի ծախքով 23։

Դիմել հեղինակին Զ. Տ. Ս. Փափազեան, Կ. Պոլիս, Պայազիդ Հաուս։

ՏՈՔԹՈՐ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱՊԻՌԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ՄՈՐ, ԱՇԻՆ ԱԽՏԵՐՈՒ

Հիւանդ կ'ընդունի ամէն օր, Շէյլի, Օսման պէյի գաղիսին մօտ, Անանեան արարիքանի իր յարկաբաժնին մէջ.

Արանց և կանանց ինչպէս նաեւ տղայոց ամենազգի հին և նոր ախտերը, ստամոքսի, աղիքներու, երիկամներու, սրտի եւայլն հիւանդութիւնները անգլիական և ամերիկեան նորագոյն մեթոտներով կը դարմանէ։ Դրանկախտը և անոր հետեւանք բոլոր յամառ հիւանդութիւնները «Սալվարսան»ի և բոլորովին նոր դրութեամբ «Սատին»ի ներարկումներով կը բուժէ առանց ո՛եւէ ցաւի և առանց զբաղումի արգելք ըլլալու։

Որպէս զի ո՛ւ և է մէկը չի վարակուի թիֆոյով և գօլերայով, վերջերս Ամերիկայի և Անգլիոյ մէջ հնարուած, կիրարկուած և յաջողութեամբ պսակուած նորագոյն միջոցներով պատուաստում ալ կը կատարէ։

Ուրբաթ օրեր մինչև կէս օր ձրի։

ԱՌԱՋԻՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԶՐԻ

ՏՈՔԹՈՐ ԳԱՌԼՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԱԲՐՈՏԻԹԵԱՆ ԵՒ ԾՆՆԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ

ԱԽՏԵՐՈՒ ԱՆՄԻԶԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄԸ

Ծննդական և արբոտիթեան գործարաններու Հիւանդութեանց մասնագէտ բժշկ Տօքթ. Գառլօ Յակոբեան գիտական վերջին նորութեանց չնորհիւ առանց ցաւ պատճառելու ենթակային հիմնապէս կը բժշկէ Գրանկախտը, հին և նոր Ջերմամիզութիւնը, առնական անկարողութիւնը և սերմահոսութիւնը, ինչպէս նաև երկու սեռի վերաբերեալ արբոտիթեան և ծննդական հիւանդութեանց ամէն տեսակները և կանանց արգանդային հիւանդութիւնները։

Ամէն օր, կէս օրէն վերջ, բացի կիրակի օրէն կը գտնուի Պահճէ-Գարու, չաքարաւանաւ Հաճի Պէքիրի անկիւնը, թիւ 18, Մէրամէթճեան-Պիանքի դեղարանը։

Ուրբաթ օրերը ձրի

"ԲԷՍԻՄԼԻ ԳԱՄՈՒՍԸ ՕՍՄԱՆԻ" ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Թուրք նշանաւոր գրագէտ Ալի Սէյտի պէյի յօրինած եւ վեց մասնագէտներու սրբագրութեան բովէն անցած սոյն գործը, 3 մեծ հատորներ, 1200 էջեր, 4000 պատկերներ, 60 մեծ թապլոներ եւ 4 գունաւոր պատկերներ կը պարունակէ։

Երեք հատորին անկազմ գինն է 70, լաթակազմինը 80 ղրուշ։ Ընտիր թուղթի վրայ տպագրուած 3 հատորին անկազմ գինն է 80, կաշեկազմինը 95, թուղթերը ոսկեզօծեալ եւ ընտիր կաշեկազմինը 108 ղրուշ։ Գաւառներուն համար 10 ղրուշ թղթատարի ծախք կ'առնուի։

Դպրոցականներու համար մասնավճարու վճառում։ Վճառման կեդրոնատեղին է Կ. Պոլիս, Պաալ Ալի ճառէսի, 32 թիւ ՁԻՀԱՆ գրատունը։

SANTAL SALOLÉ LACROIX

ԳԱՐՄԱՆՈՒՄ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ՄԱՆԱՒԱՆՔՆԵՐՈՒ

Մաքրելով արիւնը, դարմանելով գրգիռները, ամրացնելով գրգռելի մարմինը։

Գերազանց դարմանիչ մը՝ Ցաւագին Միզելու, Սրսկումներ, Սրսկանք, Սրսկանքի Հոսանք, Սրսկանքի Ուռուցք, Սրսկանքի Ուռուցքի Ցաւեր, Սրսկանքի Ուռուցքի Ցաւերու Հետեւանք Ուռուցքներ, Սրսկանքի Ուռուցքի Ցաւերու Հետեւանք Ուռուցքներու Ցաւեր, Սրսկանքի Ուռուցքի Ցաւերու Հետեւանք Ուռուցքներու Ցաւերու Հետեւանք Ուռուցքներու Ցաւերու Հետեւանք Ուռուցքներու